

Panitikan sa Panahon ng Amerikano (Ikalawang bahagi)

II. LESSON PROPER

MAIKLING KWENTO AT TULA SA PANAHOON NG AMERIKANO

“Banaag at Sikat” ni Lope K. Santos Hinggil sa mga buhay ng magkaibigang Delfin at Felipe ang nobelang Banaag at Sikat ni Lope K. Santos: Si Delfin ay isang sosyalista, samantalang si Felipe ay isang anarkista.

Bilang sosyalista, naniniwalaat hinahangad ni Delfin na mapalaganap ang kaisipang sosyalismo sa lipunan, kung saan ang mga mamamayan ang may higit na karapatan sa lahat ng mga gawaing pangangalakal, mga pag-aari, at mgapagawaing pambansa. Bagaman isang mahirap na nag-aaral ng abogasya at nagtatrabaho bilang manunulat sa isang pahayagan, matindi ang paniniwala ni Delfin na matatamo lamang ang isang lipunang makamaralita sa pamamagitan ng mapayapang pamamaraan, isang pakikibakang hindi nababahiran ng pagdanak ng dugo. Si Felipe naman - na may adhikaing anarkismo - ay naniniwala sa marahas na pagbuwag sa mga namamayaning kapangyarian at kalupitan ng mga mayayamang may-lupa. Ibig niyang pawiin ang mga abusadong maykapangyarihan na naghahari sa lipunan. Bagaman anak ng isang mayamang pinuno ng isang bayan, kinamumuhinan ni Felipe ang mga gawi at karahasan ng kaniyang ama.

Mas mamarapatin niyang magkaroon ng pagkakapantay ang lahat ng uri ng mga mamamayan: walang pagkakaiba ang mga mahihirap at ang mga mayayaman. Dahil nga sa pagkamuhi sa nakagisnang buhay bilang mayaman at anak ng isang marahas na may-salapi, nilisan ni Felipe ang tahanan ng kaniyang ama para mamuhay bilang kaisa ng mga maralita. Iniwan niya ang marangyang pamumuhay upang makasama ang mga karaniwang uri ng mga mamamayan ng lipunan. Nakitira si Felipe sa tahanan ng isang amain sa kumpil sa Maynila. Subalit kinamuhian din niya ang amaing si Don Ramon dahil wala itong pinagkaiba sa kaniyang ama: mayaman din at malupit sa mga tauhan nito. Umibig si Felipe kay Tentay, isang babaeng mahirap subalit may dangal.

Pinilit si Felipe ng kaniyang ama na magbalik sa kanilang kabahayan sa bayan ng Silangan, ngunit napalayas lamang dahil sa pagtuturo ni Felipe sa mga tauhang magbubukid at utusan sa bahay ng kanilang mga likas na karapatan bilang tao.[1] May tatlong anak si Don Ramon, na amain ni Felipe, at inibig ni Delfin ang isa sa mga ito. Nang magbunga at magdalang tao si Meni, itinakwil ito ni Don Ramon. Sumama si Meni sa kasintahang si Delfin at namuhay bilang isang mahirap. Dahil sa ginawang ito ni Meni, nilisan ni Don Ramon ang bansang Pilipinas, kasama ang isang tinatangkilik at kinakasamang katulong sa bahay.

Napatay si Don Ramon habang nasa New York, kaya't binalik ang kaniyang bangkay sa Pilipinas. Si Ruperto, ang dating nawawalang kapatid ni Tentay, ang nagbunyag ng dahilan kung bakit pinaslang si Don Ramon: ang kalupitan nito sa kaniyang mga utusan.

Nagtapos ang nobela sa pagpapaiwan nina Felipe at Delfin sa may puntod ni Don Ramon. Pinagusapan nila ang kanilang mga adhikain, paniniwala at paninindigang panlipunan. Nilisan nila ang libingan na sinasalubong ang kadiliman at kalaliman ng gabi.

BALANGKAS NG PAGSUSURI NG NOBELA

I. BALANGKAS NG NOBELA

a. PAMAGAT: Banaag at Sikat

b. MAY-AKDA: Lope K Santos

Siya ay isang tanyag na manunulat sa wikang Tagalog noong kaniyang kapanahunan, sa simula ng ika-1900 dantaon. Bukod sa pagiging manunulat, isa rin siyang abogado, kritiko, lider obrero, at itinuturing na "Ama ng Pambansang Wika at Balarila" ng Pilipinas. Sa larangan ng panitikan, ipinanganak si Lope K. Santos sa Pasig, Rizal - bilang Lope C. Santos - sa mag-asawang Ladislao Santos at Victoria Canseco, na kapwa mga katutubo sa Rizal. Ngunit mas inibig na gamitin ni Santos ang titik na K bilang kapalit ng C para sa kaniyang panggitnang pangalan. Naging dalubhasa siya sa larangan ng dupluhan, isang paligsahan ng mga manunula na maihahambing sa larangan ng balagtas. Noong 1900, nagsimula siyang maglingkod bilang patnugot para sa mga lathalaing nasa wikang Tagalog, katulad ng Muling Pagsilang at Sampaguaita.

Siya ang tagapagtatag ng babasahing Sampaguaita. Sa pamamagitan ni Manuel L. Quezon, naging punong-tagapangasiwa si Santos ng Surian ng Wikang Pambansa. Kabilang sa mga katawagang nagbibigay parangal kay Santos ang pagiging Paham ng Wika, Ama ng Balarilang Pilipino, Haligi ng Panitikang Pilipino, subalit mas kilala rin siya sa karaniwang palayaw na Mang Openg.

c. TAGPUAN: Sa Batis ng Antipolo at Maynila

d. KAILAN: Mayo - Hunyo 1904

e. MGA TAUHAN

Don Filemon - mayaman at kasosyo ni Don Ramon sa negosyo

Don Ramon - mayaman, ninong sa kumpil ni Felipe

Meni - anak ni Don Ramon at umiibig kay Delfin

Talia - anak ni Don Ramon

Isiang - Anak ni Loleng

Ang nasa ibaba ay isang halimbawa ng pagsusuri sa isang nobela. Basahin ito at

unawain bilang gabay sa pagsusuri ng isang akda.

Turing Madlanglayon - Kaibigan ni Talia

Delfin - umiibig kay Meni at isang manunulat

Felipe - kaibigan ni Delfin at may prinsipyong pagkakapantay-pantay

MGA SULIRANIN

Sa bahagi ng unang kabanata, ang mga umusbong na suliranin ay ang pagiging

mapang angkin nina Don Ramon at Felimon sa Batis. At ang pagiging selosa ni Meni kung kaya't nais malaman ni Delfin ang tunay na estado nila ni Meni.

MGA PANGYAYARI

Sa unang kabanata, matutunghayan ang pagkaganid ng mga Don sa ibang

mahihirap at ang pangmamaliit nila. Sa usaping pag-ibig ng kanilang mga anak,

kailangang kauri rin nila.

KINALABASAN

Palihim ang pagpapalitan ng matatamis na salita nina Meni at Delfin dahil sa kahigitan ng ama ni Meni nasa Don Ramon

II. PAGPAPAHALAGA SA TAUHAN

Ang pagpupursige at pagiging tapat ni Delfin, ang dahilan kung bakit iniibig din ito ni Meni. Hindi sila nagpahadlang upang hindi matuloy ang pag-iibigan nila.

III. PAGPAPAHALAGA SA KATAYUAN SA BUHAY

Mapapansin sa nobelang ito ang isyu ng pang-aapi ng mayaman sa mahirap. Ipinaglaban ng mahihirap ang kanilang karapatan na hindi lamang ang mayayaman ang may karapatang magtamasa ng kalikasan na likha na Diyos kundi maging sila. Ipinakita ang pagpapahalaga sa tao, na kahit mayroong iba't ibang estado ang sa lipunan, dapat manaig ang respeto sa kapwa.

IV. PAGPAPAHALAGA SA MAGAGANDANG KAISIPAN

Bigyan ng respeto ang kapwa at ipadama ang pagmamahal. Sapagkat kung minamahal at nirerespeto muna natin ang ating sarili, gayundin ang gagawin natin sa ating kapwa. Walang magiging ganid o maaapi kung alam natin na tayo bilang mga tao ay nananalig sa Diyos.

V. TEORYANG PAMPANITIKANG GAMIT NG AKDA

Ang angkop na teoryang pampanitikan sa nobelang Banaag at Sikat ay ang Realismo, sapagkat kakikitaan ito ng tunay na nangyayari sa lipunan. Ang mayaman lang ang may kakayahang magpairal ng kapangyarihan at ang mga mahihirap ay ang syang naaapi.

At ipinakita sa bahaging ito ang pakikipaglaban ng karapatan ng bawat indibidwal, lalo na sa mahihirap. Dapat sa isang lipunan, pinapairal ang batas na magiging batayan ng pagkakapantay-pantay ng karapatan ng mga tao.

PANGALAWANG AKDA

Nene at Neneng ni Valeriano Hernandez-Pena

Si NENA at NENENG ay matalik na magkaibigang dalaga na parang kapatid na ang tratuhan. Ang unang pagsubok sa pagkakaibigan ay nagsimula nang magkaroon ng tinginan sina Nena at ang kilalang babaero't mapaglaro sa damdamin na si Miguelsinumbong ni Neneng kay Aling Anday, pinarusahan si Nena,

at sa gitna ng paghuhumigpit ng ale, hiningi nito ang kamay ni Miguel sa kasal. Nagkabalikan ang dalawang dalaga nang maipakita ni Neneng kay Nena si Miguel na kasama na si Chayong.

Si CHAYONG ay may dalawang lalaking kinaguguluhan sa buhay- si Miguel na naiipit sa dalawang dalaga, at ang pinsan nitong si Narciso na maspabor sa kanya ang pamilya ni Chayong, matino't matalino, at saka dati nang minahal ni Chayong. Ang kuwento'y lumalim lalo nang magkatitigan nang iba si Neneng na papunta kay Chayong at si Narciso na paalis, at pagkatapos, nang inilahad ni Miguel kay Chayong ang kanyang tuluyang paglimot kay Nena. Lalo pang lumalim ito nang mamatay ang asawa ni Aling Anday kung kaya't naghiwalayan ang magkaibigan. At sunud-sunuran ang mga pangyayaring naganap na sila ring nagbago ng direksyon ng buhay nilang lahat.

Lumalim ang pagkakaibigan tungo sa pagmamahalan at pagpapakasal nina Nena at Deogracias- ang kanyang kalaro't parang kapatid sa lalawigan noong lumalaki pa sila.

Ganun din halos para kina Narciso't Neneng- sa pagkikilala ni Narciso kay Pepe hanggang sa matamis na pagdedeklara ng mga nararamdaman para sa isa't isa. Ang kina Miguel at Chayong nama'y nauwi sa bigo. Nagtanan ang dalawa, nawalan ng puri si Chayong, nadiskubre sila ng magulang ng babae, pinaghiwalay, at nang nalamang buntis ang anak, pinakulong sa bilibid si Maiguel. Nalaman ni Miguel kay Narciso ang tungkol sa anak nitong Narciso rin ang ngalan, ngunit di na ito nakapagsilbi bilang ama ng sanggol nang siya'y mamatay sa bilangguan. Sa kabilang panig naman ng kwento'y muling sinasamahan ang dalawang pares na sina Nena't Deogracias at sina Neneng at Narciso- mula sa pagbisita ng mga taga-lalawigan sa Maynila na ikinasaya ng dalawang dalaga't dito binalita ang mangyayaring pag-iisang dibdib nina Nena't Deogracias at ang kasal nila sa Bulacan, hanggang sa mga pagsubok sa relasyon nina Neneng at Narciso nang tumakas sila galing sa Misa de Gallo, at nang malaman ni Neneng ang pagbibisita ni Narciso kay Chayong sabay pagtanto sa mga maliliit na sinungaling ni Narciso.

Lumbay muli ang napupuna kay Chayong na sawi sa pagibig hindi lamang kay Miguel kundi na rin kay Narciso, at ngayo'y may alaga pang sanggol. Natatapos ang kwento niya sa paglalayas mula sa malulupit na magulang, sa pagkahanap ng matutuluyan kina Pepe at Neneng, at sa tuluyang pagkasawi nangikasal na si Narciso. At ang kwento naman nila Neneng at Narciso'y mas-hihigit pa bilang trahedya nang ang kaguluha'y magsimula sa isang liham mula kay Isko na siyang isang munting taga- hanga na may pagtingin kay Neneng noong kasal pa ni Nena sa Bulacan. Datapwat nakasal na ang dalawa'y

di nagtagal bago magulo ni Isko sa pamamagitan ng mga liham at pagkulit sa kanila ang kanilang pagiging

mag- asawa. Dahan-dahan na rin pumasok ang samu't saring mga tanong at duda sa noong una'y masayang pag-iisang dibdib. At dahil sa liham na rin, na nakalimutan lamang ni Neneng nang pumanaw si Pepe, umalis

si Narciso dahil sa kanyang isipa'y hindi na tapat ang pagibig ni Neneng sa kanya, na naging sanhi na rin ng pagkasakit na malubha ni Neneng. Nang makumpleto na ang mga huling habilin at nasabi na sa kaibigan

ang mga lihim na tira'y hindi na nagtagal bago pumanaw si Neneng, at nang malaman na ito ni Narciso na nais na sanang makipagbalikan kay Neneng, di rin nagtagal bago namatay na rin siya.